

Przemysław FLORCZAK

Partycypacja absolwentów w projektowaniu treści, metod, form kształcenia na poziomie akademickim

Słowa kluczowe: absolwenci, edukacja wyższa, treści edukacji akademickiej, efektywność edukacji.

1. Tło zagadnienia

Od kilku lat można zaobserwować silniejsze zainteresowanie polskiego środowiska akademickiego zagadnieniami dotyczącymi absolwentów oraz ich relacji z uczelniami. Jest to na ogół rezultat wprowadzonych w 2011 roku zmian w przepisach prawa (Ustawa z dn. 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw), które nałożyły na uczelnie wyższe obowiązek monitorowania karier zawodowych swoich absolwentów¹. Nowelizacja w tym obszarze była wyraźną próbą wprowadzenia rozwiązań, które od dawna realizowane są w krajach zachodniej Europy² (m.in. W Niemczech, w Wielkiej Brytanii, we Włoszech), gdzie zainteresowanie losami zawodowymi absolwentów – nie tylko na poziomie wyższym – jest tradycją, i gdzie istnieją już konkretne systemowe rozwią-

¹ Mówił o tym artykuł 13a) znowelizowanej ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, w treści: „Uczelnia monitoruje kariery zawodowe swoich absolwentów w celu dostosowania kierunków studiów i programów kształcenia do potrzeb rynku pracy, w szczególności po trzech i pięciu latach od dnia ukończenia studiów”.

² W Niemczech działają dwie instytucje zajmujące się badaniem losów zawodowych absolwentów – HIS *Hochschul Informations System GmbH* oraz INCHER *International Centre for Higher Education Research Kassel*, w Wielkiej Brytanii jest to HESA *Higher Education Statistic Agency*, a we Włoszech działa system *Alma Laurea*. Więcej o europejskich rozwiązaniach w tym zakresie w: *Monitorowanie losów zawodowych absolwentów szkół wyższych – rozwiązania stosowane w wybranych krajach – ekspertyza*, Sedlak & Sedlak 2010.

zania, wypracowane metodologie i narzędzia badawcze. Mimo iż wspomnianą zmianę w Prawie o szkolnictwie wyższym cofnięto wraz z kolejną nowelą z roku 2014, przenosząc obowiązek monitorowania karier zawodowych absolwentów na ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, to jednak większa część uczelni wyższych – już nieobligatoryjnie lub poniekąd „z rozpędu” – wdrożyła lub kontynuuje działania podjęte wcześniej w tym temacie. Jak pisze U. Jeruszka: „w skali makro badania losów zawodowych absolwentów pozwalają na wykrywanie zjawisk i czynników powodujących rozbieżności pomiędzy polityką kształcenia a polityką zatrudnienia”³. Oczywiście, błędem byłoby sformułowanie, iż w latach wcześniejszych nie prowadzono tego typu badań, ale należy także zauważyć – ukazując tym samym wyważoną optykę – iż szczególnie w latach 90. poprzedniego stulecia ten obszar badawczy został przez środowisko akademickie lekko zaniedbany. Na ogół zainteresowanie absolwentami ograniczało się do diagnozowania powodzenia zawodowego absolwentów i realizowane było przez konkretne zakłady, pracownie, katedry, lub ilustrowano aktualny stan zagadnienia w pracach doktorskich lub pojedynczych projektach badawczych posługujących się zwykle odrębną, indywidualną metodologią uniemożliwiającą porównywanie wyników. Warto jednak podkreślić, że w kontekście aktualnych rozwiązań prawnych, ale także najczęściej przyjmowanych przez uczelnie założeń, badanie karier zawodowych absolwentów wychodzi z perspektywy li tylko przyszłego studenta i w pewnym sensie traktuje o działaniu odroczonym w czasie – badaniom podlegają bowiem absolwenci kilka lat po ukończeniu studiów, a wyniki przeprowadzonych dzięki temu analiz mają posłużyć reformie poszczególnych kierunków studiów i specjalności, a częściowo zapewne i likwidacji niektórych z nich. Rezultaty tego typu badań rzadko – jak się wydaje – wykorzystywane są do różnego rodzaju działań mających charakter bieżący, czyli do takich, które można byłoby wdrożyć *ad hoc*.

Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie możliwości współpracy uczelni wyższej z absolwentami, która nie ograniczałaby się wyłącznie do monitorowania ich karier i ścieżek zawodowych (co oczywiście jest niezbędne i stanowi także o jakości funkcjonowania placówki i jej społecznej odpowiedzialności)⁴, ale koncentrowałaby się na potencjalnych rozwiązaniach umożliwiających włączenie (partycypację) byłych już studentów w szeroko rozumiany proces projektowania, uaktualniania i realizowania treści kształcenia na poziomie akademickim. Powyższe wpisuje się w fakultatywną, ponadobowiązkową – choć, zdaniem autora niezwykle korzystną – wizję budowania trwałych relacji na linii

³ J. Figurski, *Badania zawodowych losów absolwentów szkół zasadniczych, uczestniczących w eksperymencie pedagogicznym Ministerstwa Edukacji Narodowej*, [w:] *Metody badania losów i karier absolwentów szkół zawodowych*, red. U. Jeruszka, Warszawa 2001, s. 132.

⁴ Zob.: P. Florczak, *Korczakowski dialog na uniwersytecie – o komunikacji uczelni wyższej z otoczeniem w świetle koncepcji Corporate Social Responsibility*, [w:] *Pedagogika dialogu. Wokół pedagogii Janusza Korczaka*, red. D. Jankowska, Warszawa 2014, s. 190.

uczelnia-absolwenci. Absolwenci bowiem – szczególnie ci, realizujący się w wyuczonym zawodzie – są dla uczelni najbardziej naturalnym partnerem, a relacja pomiędzy uniwersytetem, akademią, szkołą wyższą a byłym już studentem winna wychodzić poza ogólnie przyjęty standard i tym samym ów standard podnosić. Nie może więc mieć ona wyłącznie formalnego i pragmatycznego charakteru skupiającego się na ewaluacyjnej optyce „czy absolwent sobie radzi, a jeśli nie, to dlaczego?”.

Dochowując staranności metodologicznej i redakcyjnej oraz dbając o czytelną recepcję tekstu, należy wstępnie zdefiniować kluczowe dla artykułu zagadnienia.

Termin „absolwent” jest terminem powszechnie znanym i pozornie oczywistym. Etymologicznie słowo to wywodzi się z łacińskiego *absolvere* oznaczającego rozwiązanie, ustanie stosunku lub więzi, rozluźnianie od, uwalnianie od. Podając za J. Wójcikiem, może być ono rozumiane zarówno w sensie wąskim, jak i szerokim⁵. Węższa perspektywa, którą najczęściej przyjmują w badaniach i analizach urzędy pracy oraz pracownice statystyczne, definiuje absolwenta jako osobę, która opuściła szkołę w ciągu ostatniego roku (od prowadzonego badania). Perspektywa szersza nakazuje traktować jako absolwenta każdą osobę, która szkołę ukończyła, bez względu na to, ile dni, miesięcy czy lat upłynęło od tego faktu. W kontekście zagadnienia, które artykuł podejmuje, do grupy absolwentów należałoby zaliczyć wszystkich studentów, którzy ukończyli studia na danej uczelni, kierunku, specjalności, ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy pracują w zawodzie wyuczonym.

Nie od dziś wiadomo, że najlepszą wizytówką uczelni są jej absolwenci i stopień ich wykształcenia oraz przygotowania do pracy w zawodzie. Tym bardziej dziwi fakt, tak niewielkiego ich angażowania w aktualną działalność uczelni, szczególnie w aspekcie doskonalenia procesu kształcenia⁶.

Treści kształcenia są jednym z tych pojęć z zakresu dydaktyki, które jest stosunkowo nieostre i wieloznaczne. Idąc za propozycją Czesława Kupisiewicza, należałoby powiedzieć, iż składają się nań dziedziny nauki, techniki, ideologii, kultury, sztuki oraz praktyki społecznej przewidzianej do opanowania przez uczniów podczas ich pobytu w szkole⁷. Inaczej termin ten definiuje B. Niemierko, dla którego jest to ogół nauczanych czynności określonych celem, materia-

⁵ J. Wójcik, *Badanie zawodowych losów absolwentów szkoły wyższej*, [w:] *Metody badania losów i karier...*, s. 79.

⁶ Jak pokazują wyniki zawarte w raporcie pt. *Diagnoza potrzeb uczelni, studentów i absolwentów w zakresie budowania trwałych relacji uczelnia – student – absolwent opartych na wzajemnej wymianie wiedzy i doświadczenia*, zrealizowanym w ramach projektu: „Model kształcenia przez całe życie w oparciu o trwałą relację z uczelnią: ideAGORA – absolwenci kapitałem uczelni” przez Collegium Mazovia Innowacyjną Szkołę Wyższą w 2013 r., nawiązywanie długotrwałych i stabilnych relacji z absolwentami nie jest mocną stroną polskich uczelni wyższych. Raport dostępny http://www.ideagora.mazovia.edu.pl/sites/ideagora/files/pages/672/raport_z_badan_poglebionych_cm_31.05.2013.pdf [dostęp: 24.04.2016].

⁷ Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1980, s. 65.

łem⁸. Z punktu widzenia podejmowanej w tekście problematyki, treści kształcenia nie są rozumiane synonimicznie z pojęciem treści nauczania czy też programem nauczania. Jak podaje J. Parafiniuk-Soińska: „pojęcie treści kształcenia zawiera najszerszy zakres semantyczny” i „stanowi makrosystem, w którym można wyróżnić kilka podukładów: treści zawarte w programach, treści zawarte w materiałach dydaktycznych, treści zawarte w bezpośrednich przekazach obrazowych i słownych, treści stanowiące doświadczenie uczniów i ujawniające się w procesie kształcenia”⁹.

Ponadto, treści kształcenia są w systemie edukacyjnym tym składnikiem, który w największym stopniu wpływa na określony jakościowo rezultat procesu, czyli na strukturę informacyjną kształconego człowieka¹⁰. Reasumując, treści kształcenia należy w tym przypadku roznieść możliwie jak najszerzej – jako całość wiadomości oraz doświadczeń, które są składowymi procesu kształcenia.

Z punktu widzenia podejmowanej problematyki należy zauważyć, że treści kształcenia na konkretnych kierunkach, specjalnościach studiów i wreszcie poszczególnych przedmiotach – w obecnym kontekście formalno-prawnym – są rezultatem kilku składowych. Przede wszystkim, wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji¹¹ oraz formułowanych przez nie efektów kształcenia¹² dla poszczególnych kierunków studiów spowodowało bardziej precyzyjne określenie – i standaryzację – tego, czym legitymował się będzie absolwent danego kierunku w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych. Spowodowało to rewizję w projektowaniu programów kształcenia z ujęcia „czego (ich) będę uczył” na bardziej pro studentkie „czego (ich) nauczę”. Oczywiście, kierunkowe efekty kształcenia podlegają interpretacji czy może ściślej zdefiniowaniu przez tworzących programy studiów na kierunkach i specjalnościach, co już na tym etapie umożliwia korzystanie z zasobu wiedzy i doświadczeń absolwentów realizujących się zawodowo na rynku pracy i posiadających najświeższe dane o ogólnej i zwykle dynamicznej specyfice branży, wymaganiach pracodawców, pojawiających się innowacjach, rozwiązaniach oraz umiejętnościach i obszarach wiedzy tracących aktualnie na znaczeniu. Podobnie rzecz wygląda na poziomie treści kształcenia realizowanych w ramach konkretnych przedmiotów, gdzie tematyka, jej zakres i szczegółowość określonych zagadnień, zależy od przypisanych efektów kształcenia, ale także od realizującego zajęcia, który charakteryzuje powyższe w formie sylabusu. Na tym, najbardziej szczegółowym, poziomie

⁸ B. Niemierko, *Cele i treści kształcenia*, Bydgoszcz 1978.

⁹ J. Parafiniuk-Soińska, *Teoretyczne i empiryczne przesłanki doboru treści i celów kształcenia nauczycieli*, Szczecin 1994, s. 114–115.

¹⁰ A. Stachura, *O systematyzację treści w kształceniu akademickim*, [w:] *Proces kształcenia akademickiego studenta*, red. D. Ciechanowska, Szczecin 2009, s. 115.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.

¹² Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw.

zarysowuje się najwyraźniej – zdaniem autora – sposobność do czynnego włączania absolwentów w proces kształtowania treści dla kolejnych roczników studentów. Wykształcony w murach uczelni absolwent, a szczególnie ten, który podejmuje pracę w zawodzie wyuczonym (a optymalnie, gdy odnosi w nim sukcesy), jest najbardziej rzetelnym źródłem informacji zwrotnej na temat zarówno efektywności zewnętrznej kształcenia¹³, jak i jego trafności¹⁴.

Metody oraz formy kształcenia są pojęciami zdecydowanie bardziej precyzyjnymi. Podając za W. Okoniem, metody kształcenia (nauczania) to „celowo i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, który umożliwia uczniom opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, jak również rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych uczniów”¹⁵. Sam termin metoda ma swój źródłosłów w greckim słowie *methodos*, które oznacza sposób dochodzenia do prawdy, wiedzy, tłumaczone jest niekiedy jako wyrażenie „iść tą, najkrótszą drogą”. Metody kształcenia nie są tym samym, co zasady czy też reguły dydaktyczne. Nie ukierunkowują wszelkich czynności dydaktycznych stosowanych przez uczącego, ale wskazują raczej na sposób realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Z kolei formę kształcenia stanowi aspekt organizacyjny procesu kształcenia. W perspektywie partycypacji absolwentów w projektowaniu, udoskonalaniu oraz przede wszystkim ocenianiu efektywności, należy uwzględnić przede wszystkim formy kształcenia ze względu na treści kształcenia (kształcenie jednostronne i wielostronne) oraz formy organizacji (kształcenie instytucjonalne, samokształcenie). Byli studenci, którzy przebyli całą ścieżkę kształcenia na określonym kierunku/specjalności studiów i realizują się w wyuczonej profesji, dysponują specyficzną i niezwykle wartościową optyką, mogącą pomóc rzetelnie zweryfikować trafność i zasadność stosowania konkretnych metod i form kształcenia przy transferze określonego typu treści. Niewykluczone jest również, że absolwent pracujący w zawodzie, do którego przygotowywały go studia, który jest na bieżąco z najnowszymi zmianami, trendami w branży, i który w praktyce sprawdza stopień własnego przygotowania do pracy na danym stanowisku (mając przy tym świadomość własnych braków i niedostatków), będzie w stanie wskazać korzystniejsze i bardziej adekwatne sposoby realizacji treści studiów w aspekcie metod i form pracy ze studentem. Efektywność procesu kształcenia jest bowiem zależna od czterech

¹³ Efektywność zewnętrzna kształcenia definiowana jest jako stopień wykorzystania i zastosowania przez absolwentów wiedzy, umiejętności oraz kompetencji, zdobytych podczas studiów, w pracy zawodowej.

¹⁴ Trafność kształcenia definiowana jest jako stopień zgodności treści kształcenia z aktualnymi wymaganiami rynku pracy. Trafność kształcenia nie może być – zdaniem Autora – utożsamiana z efektywnością zewnętrzną kształcenia, o której mowa wyżej, gdyż to, że dobór treści, metod i środków w procesie kształcenia będzie trafny (z punktu widzenia oczekiwań rynku pracy), nie oznacza, że będzie efektywny, tj. że absolwenci będą wykorzystywali lub że będą umieli wykorzystać nabyte umiejętności w swojej pracy zawodowej.

¹⁵ W. Okoń: *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1992, s. 92.

głównych elementów: treści programu, osoby ucznia (uczącego się), nauczyciela oraz szeroko pojętego środowiska dydaktyczno-wychowawczego¹⁶. Powołując się na K. Denka, należałoby jeszcze dodać, że nigdy dotąd proces kształcenia w uczelni wyższej nie miał tak rozległego zasięgu treściowego, i że przy doborze treści studiów winna obowiązywać zasada „toczącej się reformy”, która wymaga ustawicznej kontroli i aktualizowania treści kształcenia¹⁷.

2. Dlaczego nie jest dobrze

Zanim w formie egzemplifikacji i dobrych praktyk zilustrowane zostaną konkretne rozwiązania kreujące płaszczyznę relacji uczelnia–absolwent–uczelnia na poziomie optymalizacji procesu kształcenia, warto uwidocznic czynniki (demotywatory) wpływające na tak rzadkie jeszcze wykorzystywanie absolwencckiego potencjału przez uczelnie wyższe.

Wydaje się, że koronnym powodem takiego stanu rzeczy jest niedostrzeganie korzyści, jakie szkoła wyższa może uzyskać poprzez relacje ze swoimi absolwentami. Dość oczywiste jest, że nie mamy w naszym kraju wypracowanej i ukształtowanej tradycji budowania silnych związków lojalnościowych pomiędzy Alma Mater a jej alumnami tak, jak ma to miejsce na zachodzie Europy, nie wspominając już o największych amerykańskich uniwersytetach. O sile tych ostatnich decydują w dużej mierze właśnie absolwenci, którzy oprócz popularnej formy bezpośredniego wsparcia finansowego bardzo szeroko włączani są m.in. w procesy zarządzania placówką (dzieje się tak w 19 z 20 największych amerykańskich uniwersytetów z rankingu prestiżowego „US News and World Report”)¹⁸. Polskie uczelnie, a przynajmniej duża ich część, pomijają byłych studentów jako istotną grupę interesariuszy zewnętrznych, ograniczając kontakt z nimi wyłącznie do realizacji zadań zleconych uczelnianym biuram karier lub skupiając się na badaniu ich powodzenia zawodowego. Zagadnienie to nie jest naturalnie tak proste i jednowątkowe, bo trzeba uczciwie przyznać, że na wypracowanie takich standardów działania potrzeba czasu i ustabilizowanych warunków, które w polskim środowisku dopiero próbuje się kreować. Poza tym, nie dysponujemy dotychczas wiedzą i doświadczeniem oraz odpowiednio bogatym kapitałem ludzkim na poziomie umożliwiającym inne niż tradycyjne – być może bardziej menadżerskie – spojrzenie na funkcjonowanie uczelni jako konkurencyjnego przedsiębiorstwa. Nie bez znaczenia jest tu także aspekt finansowy. Systemowego rozwiązania nie da się ufundować bez odpowiedniego nakładu środków, które należy traktować jak rodzaj inwestycji. Warto jednak zauważyć,

¹⁶ K. Czekaj-Kotynia, *Nowoczesne metody dydaktyczne w procesie kształcenia*, Łódź 2013, s. 11.

¹⁷ K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Dydaktyka akademicka i jej efekty*, Poznań 2011, s. 62–63.

¹⁸ Więcej: <http://colleges.usnews.rankingsandreviews.com/best-colleges> [dostęp: 24.04.2016].

że w zestawieniu z wysokością kosztów, jakie ponoszą szkoły wyższe na przykład na inwestycje infrastrukturalne, cena za stworzenie i utrzymanie mniej lub bardziej rozwiniętej struktury zabiegającej o relację z absolwentami wydaje się stosunkowo niewielka. Zniechęcać może także fakt, iż – szczególnie na początku budowania tej współpracy – jej unaocznione efekty pojawią się dopiero w pewnej długofalowej perspektywie. Mówiąc inaczej, rezultaty są odroczone w czasie, a to przy obecnie panujących warunkach ekonomiczno-gospodarczych, w jakich funkcjonuje sektor szkolnictwa wyższego, może demotywować do podejmowania takich działań. „Obecnie mamy do czynienia z modelem hybrydowym edukacji uniwersyteckiej, opartym na racjonalności rynkowej. Jest współistnieniem, a raczej współbytowaniem tradycyjnych idei kształcenia uniwersyteckiego [...] oraz industrialnego oczekiwania kształcenia wysoko wyspecjalizowanych ludzi przygotowanych do podjęcia pracy potrzebnej do rozwoju gospodarczego kraju”¹⁹.

Na relatywnie niskie zainteresowanie relacjami z byłymi studentami może mieć także wpływ klasyczny mechanizm psychologiczny, którego wynikiem jest ludzki lęk, obawa, niepokój wobec zmian. Nieuniknioną jest bowiem potrzeba przeorganizowania pewnych rozwiązań i wypracowanych standardów bądź modeli działania – zarówno na poziomie *stricte* organizacyjnym, ale także mentalnościowym – w sytuacji, w której uczelnia, bądź jedna z jej jednostek, zdecydowałaby się na wdrożenie kompleksowego instrumentarium budującego i utrzymującego relacje z absolwentami. Warto podkreślić, powołując się na ustalenia C. Carnalla z Cass Business School, że pozytywne wprowadzenie zmian w organizacji w 40 procentach zależy od jej pracowników²⁰. A jeżeli działania takie mają być rzeczywiście efektywne, to wyżej wspomniane zmiany dotyczyć muszą najpewniej zarówno pionu zarządzającego uczelnią bądź wydziałem, jak i pracowników administracyjnych oraz nauczycieli akademickich, dydaktyków, choć rola i wkład każdej z tych grup ma nieco inny charakter.

3. Przykłady działań i dobre praktyki

Jak wspomniano w pierwszej części niniejszego tekstu, jego centralnym przesłaniem jest ukazanie możliwości, szans i sposobów na budowanie trwałych relacji pomiędzy uczelnią wyższą i jej absolwentami w kontekście partycypacji tych drugich w procesie optymalizacji, uaktualniania, kreacji treści, metod i form kształcenia. Poniżej zaprezentowano przykładowe rozwiązania oraz dobre

¹⁹ A. Sajdak, *Paradygmaty kształcenia studentów i wspierania rozwoju nauczycieli akademickich. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej*, Kraków 2013, s. 111; cyt. za: M. Malewski, *Czy koniec ery akademickich podręczników?*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2008, nr 4 (44), s. 98–100.

²⁰ C.A. Carnall, *Managing Change in Organisation*, London 1990, s. 145.

praktyki, które zastosowane łącznie (rozwiązanie optymalne) mają szansę stać się rodzajem wielowymiarowej platformy przynoszącej korzyści obu stronom opisywanej relacji. Warto jednak pamiętać o nadrzędnej zasadzie, która mówi o konieczności indywidualizacji wszelkich modelowych rozwiązań przy adaptowaniu ich w konkretnych uwarunkowaniach środowiskowych, strukturalnych, organizacyjnych, kulturowych i ekonomicznych. Każdą bowiem instytucję, w tym także szkołę wyższą, charakteryzuje odmienna misja wynikająca z przyjętej filozofii, przeszłości i tradycji, jak również perspektyw w przyszłości²¹.

3.1. Bazy danych absolwentów

Ten instrument z całą pewnością jest kluczowym środkiem, od którego winno się zacząć tworzenie synergicznego i skoordynowanego modelu budowania relacji uczelnia–absolwenci. Trudno bowiem wyobrazić sobie w praktyce utrzymywanie stałego, cyklicznego kontaktu z byłymi studentami bez aktualnych danych teleadresowych umożliwiających przesyłanie informacji, zaproszeń, ofert, a także prowadzenie badań z udziałem tej grupy partnerów. Kluczem do osiągnięcia efektywnej współpracy między uczelnią a jej studentami i absolwentami jest przecież sprawna i klarowna komunikacja między nimi²².

Na pierwszy plan wysuwają się dwa najbardziej oczywiste rozwiązania możliwe do wdrożenia. Pierwszym z nich jest tryb, w którym kończący naukę student pozostawia uczelni swoje dane teleadresowe – w praktyce najważniejszymi informacjami, ze względu na ich rzeczywistą i długookresową zwykle aktualność, są prywatny numer telefonu i adres e-mail. Niekiedy – szczególnie przy realizowanych często w ostatnich latach badaniach karier zawodowych absolwentów – uczelnie do przeprowadzania tego typu projektów posługiwały się danymi kontaktowymi archiwizowanymi w dziekanatach lub biurach immatrykulacji. To rozwiązanie jednak ma tę wadę, iż często informacje tam zawarte są nieaktualne, adres byłego już studenta się zmienia, co w efekcie uniemożliwia lub poważnie utrudnia kontakt z nim w okresie dłuższym niż czas bezpośrednio po ukończeniu studiów. Drugim rozwiązaniem jest stworzenie uczelnianego rejestru absolwentów²³, który wszystkim chętnym z nich przydziela oddzielny, także uczelniany (absolwencki), adres e-mail, niekiedy połączony z forum internetowym, bazą dodatkowych materiałów, itp. Zarówno w pierwszym, jak i drugim przypadku niezwykle istotne jest zbudowanie świadomości wśród studentów, a za chwilę absolwentów, na temat tego, czemu służy owo działanie i dlaczego kształcąca ich placówka pragnie

²¹ A. Krajewska, *Pożądanee wyniki kształcenia uniwersyteckiego w społeczeństwie wiedzy*, [w:] *Proces kształcenia akademickiego studenta*, red. D. Ciechanowska, Szczecin 2009, s. 176.

²² *Jak współpracować z absolwentami – skrypt*, cz. 1, red. I. Sapieżko, J. Sajko-Stańczyk, Siedlce 2015, s. 9.

²³ Przykładową formą uczelnianego rejestru absolwentów jest Elektroniczna Księga Absolwentów Politechniki Gdańskiej, która zgromadziła dane ok. 60 tysięcy byłych studentów. Więcej informacji pod adresem: <https://eka.pg.edu.pl/> [dostęp: 24.04.2016].

utrzymywać z nimi kontakt również po ukończeniu przez nich nauki, i jakie korzyści mogą oni wynieść przy aktywnym uczestnictwie w systemie. Oba rozwiązania można wdrożyć, wykorzystując uczelniane biura karier.

3.2. Honorowe rady programowe, kluby i stowarzyszenia absolwentów

Kluby oraz stowarzyszenia absolwentów uczelni bądź poszczególnych wydziałów mają w Polsce bogatą tradycję i funkcjonują na większości uczelni wyższych w naszym kraju. Zwykle podstawową funkcją tego typu podmiotów jest funkcja integracyjna, zrzeszająca absolwentów różnych wydziałów, kierunków, specjalności i roczników studiów, która nierzadko zamienia to miejsce spotkań w „klub wspominkowy”. Coraz częściej jednak – tak jak w przypadku Uniwersytetu Szczecińskiego²⁴ – poprzez aktywną współpracę z absolwentami uczelnie pragną podnosić swój prestiż, renomę a także wpływać pozytywnie na jakość kształcenia poprzez zaangażowanie alumnów z zawodowym sukcesem w bieżące działania uczelni. Podobny profil mogą przyjąć podmioty tworzone na kształt wydziałowych rad programowych, mających zarówno charakter honorowy, prestiżowy, jak i merytoryczny, w skład których wchodzić mogą zasłużeni dla uczelni absolwenci lub ci byli studenci, którzy poszczycić się mogą sukcesami na niwie zawodowej i tym samym czynnie uczestniczyć – poprzez różne formy doradztwa i opiniowania – w procesie projektowania programów studiów na różnych jego poziomach. Warto pamiętać, że absolwenci często stają się także potencjalnymi pracodawcami dla kolejnych roczników wykwalifikowanych studentów. Tym bardziej ich głosy, opinie, sugestie, wizje dotyczące przygotowania dobrego pracownika do pełnienia konkretnej roli zawodowej są cenniejsze. Ponadto absolwent – w odróżnieniu od pracodawcy – ma szerszą perspektywę, która oprócz uwzględnienia realiów rynku pracy bierze także pod uwagę całą drogę kształcenia ze wszystkimi jej zaletami, mocnymi stronami, ale także mankamentami i niedoskonałościami. Możliwe są sytuacje, w których absolwentka optyka jest w stanie wskazać możliwe ścieżki optymalizacji treści przedmiotowych, a także metod i form służących ich realizacji. Problemem nie zawsze bowiem są niewłaściwe (tu w rozumieniu: już nieaktualne, zbyt wąskie) treści, ale sam sposób, w jaki są one przekazywane studentom przez dydaktyków.

3.3. Zajęcia realizowane przez/z udziałem absolwentów

Pożądanym stanem rzeczy na rozmaitych kierunkach i specjalnościach studiów jest stan, w którym dydaktycy realizujący określone przedmioty, zwłaszcza o charakterze praktycznym, sami są aktywnymi praktykami. Nie zawsze jest to jednak możliwe. Bardzo dobrym i posiadającym wiele zalet rozwiązaniem jest włą-

²⁴ Klub Absolwentów Uniwersytetu Szczecińskiego działa pod auspicjami Fundacji Doctus, organizacji non-profit powołanej przez absolwentów uczelni. Więcej informacji pod adresem: <https://www.absolwent.us/> [dostęp: 24.04.2016].

czanie aktywnych zawodowo absolwentów uczelni – konkretnych specjalności – do realizacji części zajęć dydaktycznych dla studentów. W akademickiej praktyce nie jest to oczywiście rozwiązanie nowatorskie w tym sensie, iż wielu nauczycieli „na własną rękę” i z własnej inicjatywy zaprasza byłych studentów do podzielenia się własnymi doświadczeniami i praktyką z tymi, którzy dopiero się jej uczą. Chodzi tu jednak o rozwiązanie systemowe i jego obecność jako stałego elementu w kształceniu studentów. W tym przypadku również możemy mówić o różnych formułach tego uczestnictwa. Zaproszony do współpracy absolwent bądź grupa absolwentów może uczestniczyć w zajęciach jako „gość specjalny” lub „współprowadzący” i dzielić się wiedzą i umiejętnościami przy realizacji konkretnego tematu. Taki zabieg, stosowany od czasu do czasu, może korzystnie wpływać nie tylko na jakość kształcenia w obrębie przedmiotu, bloku zajęć czy całych specjalności, ale także uwiarygadniać cały proces kształcenia w oczach studentów, którzy widzą bezpośredni związek między tym, co otrzymują podczas zajęć dydaktycznych w murach uczelni, a rzeczywistością zawodową, profesjonalną, której reprezentantem jest w tym wypadku absolwent. Czyni to działalność uczelni bardziej wiarygodną i rzetelną, co może przyczynić się do większego – bo opartego na żywym doświadczeniu i wypracowanej chęci – zaangażowania się studentów w zdobywanie wiedzy i umiejętności. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do funkcji adaptacyjnej szkoły wyższej, która obok wypełniania funkcji rekonstrukcyjnej i emancypacyjnej ma wprowadzać studentów w role społeczne i zawodowe²⁵.

Obecność absolwentów powinna być – zdaniem autora – pożądana również poza formalnym i obligatoryjnym, tj. wynikającym z programu studiów, procesem kształcenia. Fakultatywne wykłady, prelekcje, warsztaty, luźniejsze merytorycznie spotkania²⁶, których gospodarzami i prowadzącymi są absolwenci, wpływają na poszerzenie oferty edukacyjnej uczelni, dają szansę na budowanie kontaktów pomiędzy studentami a ich kolegami, którzy już realizują się w wyuczonym zawodzie. Niewątpliwie pomaga to w budowaniu prestiżu u samych absolwentów, którzy zaproszeni do tego typu działań wini poczuć się wyróżnieni i tym samym bardziej chętni i otwarci do współpracy z uczelnią na innych, niż tylko to, polach.

3.4. Wspólne projekty badawcze i edukacyjne oraz realizacja praktyk studenckich

Potencjał absolwentów uczelnia może wykorzystać także we wspólnym realizowaniu autorskich przedsięwzięć badawczych i projektów edukacyjnych,

²⁵ Zob.: Z. Kwieciński, *Socjopatologia edukacji*, Warszawa 1992, s. 29.

²⁶ Przykład: w roku akademickim 2015/16 w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie odbył się cykl fakultatywnych spotkań z absolwentami kierunku pedagogika o specjalności animacja społeczno-kulturowa, którzy pracują zawodowo w domach i ośrodkach kultury oraz różnorodnych organizacjach pozarządowych. Celem spotkań było przybliżenie studentom praktycznych aspektów zawodu animatora społeczności lokalnych i wspólne określenie obszarów, w których animatorzy powinni rozwijać się najszerzej.

a także przy organizacji praktyk studenckich. Coraz częściej zdarza się, że absolwenci, zderzając się z realiami polskiego rynku pracy, decydują się na założenie własnej działalności gospodarczej w różnych formach. Nierzadko jest to działalność w branży czy profesji, do pracy w której studenci przygotowywani byli na studiach. Jak wspomniano we wcześniejszych fragmentach tekstu, absolwenci stają się tym samym potencjalnymi pracodawcami dla kolejnych roczników studentów, a firmy, placówki i innego rodzaju podmioty, które zdecydowali się założyć i prowadzić, bywają dobrym miejscem do realizacji praktyk studenckich na niektórych specjalnościach studiów. Treść programów praktyk oraz sposób/forma ich organizacji, a także zadania, które praktykant obligatoryjnie realizuje, jest oczywiście pochodną przypisanych jej efektów kształcenia (czasem także wymogów zawartych w dodatkowych aktach prawnych), ale – tak jak w przypadku innych przedmiotów – podlega to pewnej interpretacji, wewnętrznym ustaleniom, za które odpowiada koordynator przedmiotu. Owa interpretacja skutkująca takim, a nie innym, kształtem danej praktyki studenckiej może być dokonywana przy udziale absolwenckich doświadczeń i brać pod uwagę rzeczywiste, najbardziej aktualne potrzeby, jakie generuje rynek pracy w zawodzie. Wartym podkreślenia walorem takiego rozwiązania jest również propagowanie idei przedsiębiorczości wśród studentów, a za czas jakiś wchodzących na rynek pracy absolwentów. Ta droga prowadzić może także do zainicjowania wspólnych projektów badawczych, w których sami absolwenci lub ich firmy i przedsięwzięcia mają szansę stać się polem do badań nad konkretnymi, charakterystycznymi dla danego kierunku studiów zagadnieniami.

3.5. Przykład kompleksowej współpracy uczelni z absolwentami – innowacyjne podejście

Egzemplifikacją innowacyjnego – w kontekście polskich warunków – podejścia do budowania trwałych i stabilnych relacji z absolwentami, z uwzględnieniem ich udziału w modyfikacji, uaktualnianiu i poszerzaniu treści kształcenia, jest model Connection²⁷ realizowany na Uniwersytecie Łódzkim. Choć projekt ten ogniskuje swoje działanie na budowaniu współpracy pomiędzy uczelnią a biznesem, to jego autorzy wyraźnie podkreślają, że kluczowym elementem tej współpracy są absolwenci. Wśród działań skierowanych dla tej grupy partnerów są m.in. szkolenia dla absolwentów – co jest uprzączeniem idei *long life learning* i jednym z wymiarów społecznej odpowiedzialności szkoły, Absolwencka Rada Biznesu – jako forum wymiany myśli, doświadczeń, budowania relacji pomiędzy uczelnią, absolwentami, biznesem, środowiskiem lokalnym, mediami²⁸;

²⁷ Więcej o projekcie: www.wsmip.uni.lodz.pl/connection/Connection_folder.pdf [dostęp: 24.04.2016].

²⁸ Witryna Absolwenckiej Rady Biznesu: <http://biznes.wsmip.uni.lodz.pl/biznes/absolwencka-rada-biznesu> [dostęp: 24.04.2016].

przeznaczone dla absolwentów kanały w mediach społecznościowych (realizacja funkcji integrującej), a także – co istotne z punktu widzenia podejmowanej w artykule problematyki – aktywne włączanie absolwentów w życie uczelni, m.in. poprzez realizację zajęć dla studentów. Autorzy i koordynatorzy projektu zastosowali profesjonalne i kompleksowe podejście, angażując w to przedsięwzięcie nie tylko absolwentów, ale także studentów, przedstawicieli sektora biznesu oraz pracowników wydziałowych – dla każdej z tych grup opracowany został indywidualny program działań, mający charakter oferty.

Uniwersytet Łódzki jest znakomitą przykładową, że w polskich uwarunkowaniach finansowych i techniczno-organizacyjnych można stworzyć bardzo dobrze działający system dbający o ciągłość relacji pomiędzy uczelnią a jej absolwentami i wykorzystywać korzyści z niej płynące na innych polach, niekoniecznie bezpośrednio związanych z nią samą. W 2015 roku rektor Uniwersytetu Łódzkiego, prof. Włodzimierz Nykiel z zespołem, otrzymał nagrodę Lumen 2015 w kategorii „Współpraca z otoczeniem”, przyznawaną Liderom Zarządzania Uczelnią. Nagroda dla Uniwersytetu Łódzkiego przyznana była za autorski program „Absolwent VIP”²⁹, który skierowany jest, w zamyśle autorów, do najwybitniejszych absolwentów łódzkiej uczelni. Filarowym elementem tego przedsięwzięcia jest tzw. projekt mentorski, który łączyć ma najzdolniejszych studentów uczelni oraz absolwentów, którzy pełnią dla nich rolę mentorów, doradców, ekspertów. Program ma wymóg rekrutacyjny – konieczne jest złożenie aplikacji i spełnienie kryteriów wyznaczonych przez organizatorów, co dodatkowo podnosi jego rangę i prestiż. Zatem w modelu tym absolwent włączany jest bezpośrednio w proces kształcenia studenta, który to proces dzięki zastosowaniu metody mentoringu ma bardzo mocno zindywidualizowany charakter, co przy standardowym uczelnianym systemie pracy ze studentami jest bardzo trudne do osiągnięcia.

Zakończenie

Bez wątpienia potencjał dobrych i trwałych relacji uczelni wyższych z absolwentami nie jest jeszcze w Polsce wyraźnie doceniany lub dostrzega się tylko jego niektóre, zwykle wąskie, aspekty. Dbając o jakość kształcenia, która winna być jednym z głównych priorytetów uniwersytetu czy akademii, nie można pomijać tak ważnego rezerwuaru szans, możliwości, a ukonkretniając – wiedzy, doświadczenia, posiadanych umiejętności oraz chęci, jakim dysponuje środowisko absolwentów. Abstrahując nawet od konkretnych korzyści, które niesie za sobą ten rodzaj współpracy, takich jak prestiż, renoma, promocja uczelni, podniesienie jakości zajęć dydaktycznych, poszerzenie oferty edukacyjnej, płasz-

²⁹ Witryna programu „Absolwent VIP”: <http://absolwentvip.uni.lodz.pl/> [dostęp: 24.04.2016].

czynną nowych relacji i kontaktów, pamiętać warto, że uczelnia – jako miejsce uprawiania nauki oraz formowania umysłów i dusz ludzkich – powinna stale szukać swojej tożsamości³⁰. Nie da się jej znaleźć prawdziwie, bez oglądnięcia się w lustrze, którego odbiciem są także absolwenci.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

- Carnall C.A., *Managing Change in Organisation*, London 1990.
- Czekaj-Kotynia K., *Nowoczesne metody dydaktyczne w procesie kształcenia*, Łódź 2013.
- Denek K., *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Dydaktyka akademicka i jej efekty*, Poznań 2011.
- Kupisiewicz C., *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1980.
- Kwieciński Z., *Socjopatologia edukacji*, Warszawa 1992.
- Niemierko B., *Cele i treści kształcenia*, Bydgoszcz 1978.
- Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1992.
- Parafiniuk-Soińska J., *Teoretyczne i empiryczne przesłanki doboru treści i celów kształcenia nauczycieli*, Szczecin 1994.
- Sajdak A., *Paradygmaty kształcenia studentów i wspierania rozwoju nauczycieli akademickich. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej*, Kraków 2013.

Publikacje w wydawnictwach zwartych

- Figurski J., *Badania zawodowych losów absolwentów szkół zasadniczych, uczestniczących w eksperymencie pedagogicznym Ministerstwa Edukacji narodowej*, [w:] *Metody badania losów i karier absolwentów szkół zawodowych*, red. U. Jeruszka, Warszawa 2001.
- Florczak P., *Korczakowski dialog na uniwersytecie – o komunikacji uczelni wyższej z otoczeniem w świetle koncepcji Corporate Social Responsibility*, [w:] *Pedagogika dialogu. Wokół pedagogii Janusza Korczaka*, red. D. Jankowska, Warszawa 2014.
- Jak współpracować z absolwentami – skrypt*, cz. 1, red. I. Sapieżko, J. Sajko-Stańczyk, Siedlce 2015.
- Krajewska A., *Pożądane wyniki kształcenia uniwersyteckiego w społeczeństwie wiedzy*, [w:] *Proces kształcenia akademickiego studenta*, red. D. Ciechanowska, Szczecin 2009.

³⁰ Por.: D. Pauluk, *Uniwersytet w blasku ideałów i w cieniu codziennego życia. Kontekst historyczny i współczesny*, [w:] *Student na współczesnym uniwersytecie. Ideały i codzienność*, red. D. Pauluk, Kraków 2010, s. 107.

Pauluk D., *Uniwersytet w blasku ideałów i w cieniu codziennego życia. Kontekst historyczny i współczesny*, [w:] *Student na współczesnym uniwersytecie. Ideale i codzienność*, red. D. Pauluk, Kraków 2010.

Stachura A., *O systematyzację treści w kształceniu akademickim*, [w:] *Proces kształcenia akademickiego studenta*, red. D. Ciechanowska, Szczecin 2009.

Wójcik J., *Badanie zawodowych losów absolwentów szkoły wyższej*, [w:] *Metody badania losów i karier absolwentów szkół zawodowych*, red. U. Jeruszka, Warszawa 2001.

Akty prawne

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 2005 Nr 164, poz. 1365.

Ustawa z dn. 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2011 Nr 84, poz. 455.

Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2014, poz. 1198.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, Dz.U. 2011 Nr 253, poz. 1520.

Źródła internetowe

<http://biznes.wsmip.uni.lodz.pl/biznes/absolwencka-rada-biznesu>

<http://absolwentvip.uni.lodz.pl/>

<https://www.absolwent.us/>

<https://eka.pg.edu.pl/>

http://www.ideagora.mazovia.edu.pl/sites/ideagora/files/pages/672/raport_z_badan_poglebionych_cm_31.05.2013.pdf

<http://colleges.usnews.rankingsandreviews.com/best-colleges>

www.wsmip.uni.lodz.pl/connection/Connection_folder.pdf

Participation of graduates in designing educational content on an academic level

Summary

The article deals with chances, possibilities, conditions and forms of proposed participation of higher education graduates in designing and update of educational content on an academic level. The issue is shown in wide context, taking into consideration, among others, the requirements put forward by National Framework for Qualifications in the Higher Education Area, the perspective of external effectiveness of education and its accuracy, as well as, it seems, the necessity to establish cooperation by universities, academies and higher education entities with their environment, a still underestimated part of which are the graduates, too. The text also applies to best practice cases and already implemented solutions utilizing the potential of former students, currently pursuing their professional career, to optimize the education process within particular faculties and specialties of academic studies.

Keywords: graduates, higher education, educational content, effectiveness of education.